

TYPOGRAFIE

Tvorba textových dokumentů

Počítačová typografie

- nauka o tom, jak má tiskovina vypadat
- typus = znak, grafó = píši
- současné programové vybavení a možnost kvalitního tisku – každý může připravovat tiskoviny
- drobnější tiskoviny připravujeme sami (dříve nutnost obrátit se na odborníky)
- typografická pravidla by měl znát každý, kdo se pouští do tvorby tiskovin

Písmo

- základ dokumentu – znak, písmeno, slovo
- písmová sada – druh písma, font
- názvy písem – podle tvůrců nebo produktu
- znaková sada

Znaková sada

- malá písmena, velká písmena
- číslice (1 2 3 4 5 6 7 8 9 10), zlomky ($\frac{1}{2}$ $\frac{1}{4}$)
- diakritická, interpunkční znaménka a závorky
.,;,,“ ’ !? -/— () [] { } ...
- matematická znaménka + − = × :
- značky ™ # ® ° ' © " \$ % * € ‰
- piktogramy ☎, emotikony 😊

... různé další znaky

Klasifikace písma

- Antikva – patkové písmo (Times New Roman)
- Grotesk – bezpatkové písmo (Arial)
- Písmo psacího stroje – neproporcionální (Courier)
- *Prané písmo (Casimira)*

A

A

Řezy písma

■ Síla písma – „hustota“

- slabá (light)
- obyčejná (regular, book)
- polotučná (demi, bold)
- tučná (heavy)
- extratučná (black, extra bold)

■ Sklon

- stojaté (normal)
- *kurzivní (italic)*

■ Šířka písma

- zúžená (condensed)
- normální
- rozšířená (expanded)

Typografické jednotky

- cm
- palec
- point
- pica
- pixel (px)
- Didotův bod
- cicero

Typografické jednotky

- anglosaský systém (vychází z angloamerické stopy 30,48 cm)
 - z ní vypočítán 1 bod (pt, point) = 0,3528 mm
 - větší jednotka pica (pc) [pajkə]
 - 1 pc = 12 pt = 4,2336 mm
 - 6 pc = 72 pt = 2,54 cm = 1"
- didotův systém (vychází z pařížské stopy)
 - dnes se nepoužívá
 - 1 bod = 0,376 mm
 - 12 bodů = 1 cicero = 4,513 mm

Velikost písma

- udává se v bodech (points)
- volí se podle formátu a typu tiskoviny
 - dětská knížka 12 – 14 pt
 - učebnice, knihy většího formátu 11 – 12 pt
 - beletrie pro dospělé 10 pt
 - časopisy 9 pt
 - noviny 8 pt

Velikost písma

- minusky
 - malá písmena
- verzálky
 - velká písmena
- kapitálky
 - jsou verzálky kreslené na střední výšce písma (na minusky)

Doporučení pro používání písma

■ typ a řez

- ne více než 3 rodiny (typy) písma
- pokud jsou písma z různých skupin musí se výrazně lišit

■ velikost

- ne více než 3 velikosti jednoho písma
- zřetelně odlišené

Doporučení pro používání písma

- patková písma
 - delší texty
- bezpatková
 - lépe čitelná
 - letáky, titulky, nadpisy

Mezera

- slovo – skupina znaků oddělená od okolních znaků mezerou
- mezeru píšeme zásadně jednu
- ne před znaménkem, ale za znaménka být musí
- pevná (nezlomitelná) mezera

Typografická pravidla

- Interpunkční znaménka
 - tečka (.), čárka (,)
 - těsně za slovo bez mezery a za ní mezera
 - mezera se nepíše když následuje další znaménko
 - věta končí zkratkou, další tečka se nepíše
 - nepíše se za nadpisem
 - dvojtečka(:), středník(;), otazník(?), vykřičník(!)
 - těsně za slovo bez mezery a za ní mezera
 - dvojtečka u sportovního výsledku bez mezery

Typografická pravidla

- uvozovky(,“) (Alt + 0132, Alt + 147)
 - těsně ke slovu bez mezer
 - rovné uvozovky (palec) "
- závorky
 - těsně ke slovu, vně je mezera

Typografická pravidla

- spojovník (-)
 - je na klávesnici
 - dělení slov na konci řádku
 - spojování slov česko-anglický
- pomlčka (–) (*Alt + 0150*)
 - je delší
 - jako znak minus (–23)
 - oddělovač větných celků (s mezerami)
 - aritmetické výrazy (3 – 5)
 - uvození přímé řeči
 - nahrazuje spojku až (*9 – 11 hod*)
 - označení měny

Typografická pravidla

- matemat. znaménka (+ , - , =)
 - píší se s mezerami
- výpustek (...)
 - nahrazuje nevyslovený text
 - nemá se psát jako 3 tečky
 - *Alt + 0133*
- odsuvník (’) – apostrof
 - nahrazuje písmeno
 - přisazuje se těsně ke slovu
 - *Alt + 0146*
- stupeň (°), minuta (’), vteřina (”) ©, ®, ™

Typografická pravidla

- Psaní čísel
 - věta nesmí začínat číslicí
 - v textu vyjadřujeme čísla slovy
 - ne datum, letopočet, časový údaj
 - oddělení desetinných čísel – čárka
 - rozdělení zúženou mezerou po třímístných skupinách
 - ne letopočty, PSČ apod.

Typografická pravidla

- Psaní čísel
 - násobky bez mezer
 - 10krát, 16bitový
 - datum s tečkami a mezerami
 - 27. 10. 2002
 - označení měny a fyzikálních jednotek se odděluje pevnou mezerou

Typografická pravidla

■ Psaní čísel

■ směrovací čísla

- s mezerou po prvních třech číslech 272 00

■ telefonní čísla

- po dvou až třech číslicích
- devítimístná nnn nnn nnn
- předvolba se odděluje závorkami
 - (+420) 221 912 416

Typografická pravidla

- Zkratky (tj., apod.)
 - ne na začátku věty
 - iniciálové zkratky (USA) nemají tečku
 - pozor M.A.S.H. tečky má
 - pozor na viz

Typografická pravidla

■ Vyznačování

- nejlépe *řezem*
 - kurzíva
 - není vhodné tučně (technická literatura)
- postrkáváním
 - nepostrkávat kurzívu
- pozor na podtrhávání
 - nepoužívat
- **vyznačování** jiným písmem
 - technická literatura
 - jiná skupina písma

Odstavec

- základní stavební kámen
- každý blok textu, ukončený znakem konec odstavce
 - vkládá se klávesou (Enter)
 - zobrazuje se jako speciální znak
- odstavcová zarážka
 - posunutí prvního řádku v odstavci
 - v celém textu stejné
 - dnes se již v sazbě nemá používat
- mezery mezi odstavci (proklad)

Odstavec

- východový řádek
 - poslední řádek odstavce
 - delší než zarážka
 - o 1 cm kratší než plný řádek
 - nelze kontrolovat automaticky
- vlastnosti odstavce
 - pozice levého, pravého okraje
 - odsazení prvního řádku, mezera před a za odstavcem
 - řádkování, zarovnávání, tabulační zarážky
 - vzhled a chování odstavce

Odstavec

- psaní textu do odstavce
 - zalamování řádků automatické
 - dělení slov (nedělíme ručně)
 - necháváme na editoru
 - nucené zalomení řádku (speciální znak *Shift-Enter*)

Odstavec

- zarovnání odstavce
 - na levý okraj
 - na střed (u plakátů, pozvánek)
 - na pravý okraj
 - do bloku
 - rozšiřování mezer, řádky končí na pravém okraji
 - zhoršuje se čitelnost dokumentu, dělení slov
 - pozor na krátké odstavce
 - řeky

Odstavec

- řádkový proklad
 - mezera mezi řádky
 - nastavuje se vzhledem k velikosti písma
 - obvykle 2 body
- styly odstavců

Tabelátory

- nevkládejte nikdy více mezer za sebou
- tabelátor, tabulační zarážka
- zarovnání
 - vlevo
 - doprostřed
 - vpravo
 - číselná (desetinná stránka)
- vodící znak
- Tabulky (Word)

Tok textu

- vdovy a sirotci
- svázání řádek
- svázání odstavce s následujícím
- automatické ukončení řádky před odstavcem
 - ručně Ctrl + Enter

Sloupce

- vícesloupcová sazba
- řádkový rejstřík

Formát tiskovin

- poměr zlatého řezu
- standardizovaný formát papíru A
 - A3, A4, A5
 - A4 (210 x 297 mm)
 - A0 (1m²)
- optický střed stránky
 - je výš než geometrický střed

Formát tiskovin

- sazební obrazec
 - základní rozvržení stránky
 - okraje stránky
 - záhlaví a pata
- největší dolní okraj
 - nejmenší okraj u hřbetu
 - záleží na vazbě
- číslování stránek
 - umístěno v záhlaví nebo v patě
- oddíl

Titulky a obrázky na stránce

- pokud zarovnávejte několik řádků pod sebou na střed musí být **spodní řádek nejkratší**
- pokud strana obsahuje jeden dominantní prvek (název dokumentu), měl by být umístěn v optickém středu
 - je kousek nad geometrickým středem
- nejdůležitější nadpisy nebo obrázky umístěte na tzv. **zlatý střed**
 - ve $2/3$ výšky, ve $2/3$ šířky

Titulky a obrázky na stránce

- pokud je v textu více obrázků měly by jejich okraje být v lince
- pokud je na obrázku pohybující se předmět nebo hledící člověk, měl by pohyb (pohled) směřovat dovnitř knihy
- text by měl být výrazně členěn nadpisy, měl by mít jasnou strukturu

Použitá literatura

- Pavel Roubal, Počítačová grafika pro úplné začátečníky, Computer Press, 2003
- Kočička Pavel – Blažek Filip, Praktická typografie, Computer Press 2000
- <http://interval.cz/clanek.asp?article=1027> článek Martina Kopty
- <http://www.typo.cz/> Česká a světová typografie na internetu
- www.typo.cz - server o typografii (nejen počítačové)
- <http://comin.cz/pismo/> - „O písmu a nejen o něm“
- <http://www.pravidla.cz/> - pravidla českého pravopisu
- <http://www.jsi.cz/grafika/typo1.htm> – stručná typografická pravidla